

Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" papildinātā anotācija

I. Tiesību akta projekta izstrādes nepieciešamība

1. Pamatojums

Likumprojekts izstrādāts, pamatojoties uz Ministru kabineta 2019. gada 22. augusta rīkojuma Nr. 407 "Par konceptuālo ziņojumu "Par ekonomisko lietu tiesas izveidi"" 3.2. apakšpunktu, Ministru kabineta 2019. gada 5. novembra lēmumu par likumprojekta "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"" atbalstīšanu (prot. Nr.51 31.§).

2. Pašreizējā situācija un problēmas, kuru risināšanai tiesību akta projekts izstrādāts, tiesiskā regulējuma mērķis un būtība

Par kriminālprocesuāli aizsargātiem profesionāliem noslēpumiem (Kriminālprocesa likuma (turpmāk - KPL) 121. pants)

Grozījums KPL 121. pantā izstrādāts papildinot pantu ar jaunu daļu, nosakot, ka pirmstiesas procesā pieprasīt no zvērinātiem revidentiem to rīcībā esošās ziņas par faktiem, kas viņiem kļuvuši zināmi, sniedzot profesionālos pakalpojumus, vai par tiem pratināt, vai veikt tādu dokumentu apskati vai izņemšanu, kuri atrodas zvērināta revidenta vai zvērinātu revidentu komercsabiedrības rīcībā, izņemot šā panta piektajā daļā minētās ziņas, drīkst izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu vai prokurors.

Grozījums tika izstrādāts, ņemot vērā, ka Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (turpmāk - OECD) Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupa Latvijas 2.fāzes un 3.fāzes novērtējumā Latvijai ir izteikusi rekomendāciju "veikt turpmākos grozījumus tiesību aktos, precizējot, ka tiesas, prokurori un izmeklētāji drīkst pieprasīt revidentam sniegt informāciju izmantošanai, kad tiek izmeklēta ārvalstu amatpersonu kukuļošana", ievērojot to, ka šobrīd Revīzijas pakalpojumu likuma 25.pants liedz augstākminētām personām pieprasīt ziņas un informāciju no zvērinātiem revidentiem, kā arī veikt citas KPL noteiktās izmeklēšanas darbības.

Lai izpildītu minēto rekomendāciju, tika izstrādāts likumprojekts "Grozījumi Revīzijas pakalpojumu likumā" (Saeimas reģ. Nr.344/Lp13), kas paredz izslēgt no Revīzijas pakalpojumu likuma 25. panta normas, kas nosaka tiesai, prokuroram un izmeklēšanas iestādei aizliegumu:

- pieprasīt no zvērinātiem revidentiem ziņas un paskaidrojumus, kā arī nopratināt viņus kā lieciniekus par faktiem, kas viņiem kļuvuši zināmi, sniedzot profesionālos pakalpojumus;

- kontrolēt pasta, telegrāfa un cita veida korespondenci, kā arī dokumentus, kurus zvērināti revidenti saņēmuši, sniedzot profesionālos pakalpojumus, izdarīt korespondences un dokumentu apskati un izņemšanu vai arī izdarīt kratīšanu, lai atrastu un izņemtu korespondenci un dokumentus;

- kontrolēt, arī izmantojot procesuālos līdzekļus, zvērinātu revidentu profesionālo pakalpojumu sniegšanai nepieciešamās informācijas sistēmas un sakaru līdzekļus, arī elektroniskos sakaru līdzekļus, iegūt no tiem informāciju un iejaukties to darbībā.

Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija uzklāusot Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas iebildumus pret likumprojektu un paustās bažas par izmeklēšanas darbību ietekmi uz viņu profesionālajiem pienākumiem, komisija aicināja rast kompromisu un vienoties par

nepieciešamajiem grozījumiem tiesību aktos, lai izpildītu OECD noteiktās rekomendācijas, kā arī novērstu zvērinātu revidentu bažas par kriminālprocesuālo darbību ietekmi uz viņu profesionālo darbību. Ievērojot minēto uzdevumu, tika izstrādāti grozījumi KPL 121. pantā.

Ievērojot to, ka zvērināta revidenta profesionālā noslēpuma saturs ir komercnoslēpums un tas nav saistīts ar cilvēktiesībām, šādu darbību kontrole no izmeklēšanas tiesneša puses, nav leģitīma pamatojuma, jo izmeklēšanas tiesnesis ir tiesnesis, kas likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā kontrolē cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesā. Tāpēc grozījums paredz, ka turpmāk pirmstiesas procesā pieprasīt ziņas no zvērināta revidenta, kā arī to nopratināt un veikt dokumentu apskati vai izņemšanu, kas atrodas zvērināta revidenta rīcībā, varēs izmeklētājs ar uzraugošā prokurora atļauju vai arī prokurors. Priekšlikums tika izskatīts un atbalstīts pastāvīgajā KPL darba grupā.

Ņemot vērā diskusijas Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas un Juridiskās komisijas sēdēs, grozījums tika precizēts normā ietverot terminu "zvērinātu revidentu komercsabiedrības", ņemot vērā, ka zvērināti revidenti strādā zvērinātu revidentu komercsabiedrībās vai praktizē kā pašnodarbinātas personas. Attiecīgi revīzijas darba dokumenti tiek saglabāti tajā zvērinātu revidentu komercsabiedrībā, kuras vārdā zvērināts revidents ir sniedzis profesionālos pakalpojumus. Gadījumā, ja zvērināts revidents maina zvērinātu revidentu komercsabiedrību, viņam ir liegta pieeja iepriekšējās darba vietas dokumentiem, un šādā gadījumā zvērināta revidenta rīcībā nekādi dokumenti neatradīsies. Ievērojot to, ka zvērinātu revidentu rīcībā var atrasties arī neizpaužamās ziņas Kredītiestāžu likuma izpratnē, norma papildināta ar atsauci uz šā panta piekto daļu, tādā veidā nostiprinot pieeju, ka šā panta piektajā daļā minētās ziņas joprojām pieprasa tikai ar procesa virzītāja lēmumu, kuru apstiprinājis izmeklēšanas tiesnesis no kredītiestādēm vai finanšu iestādēm. Šāda kārtība attiecas arī uz gadījumiem, kad revīzija veikta kredītiestādē vai finanšu iestādē.

Grozījumi saistībā ar Administratīvas atbildības likuma (turpmāk – AAL) stāšanos spēkā (KPL 190., 367., 786. pants)

Grozījums KPL 190. pantā papildina panta piekto daļu ar vārdiem "administratīvā pārkāpuma lietā". KPL 190. panta piektās daļas pirmais teikums paredzēja, ja kriminālprocesam nozīmīgs dokuments vai priekšmets atrodas kādā administratīvā lietā, civillietā vai citā krimināllietā, procesa virzītājs to pieprasa no attiecīgās lietas turētāja. Latvijā izveidotajā procesuālo tiesību sistēmā ir četri procesi. Administratīvo pārkāpumu process nav administratīvā procesa sastāvdaļa, kā tas tika pieņemts, stājoties spēkā Administratīvā procesa likumam, bet atsevišķs process un administratīvā pārkāpuma lietu nevar interpretēt kā administratīvo lietu. Ievērojot minēto, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību par procesuālā regulējuma piemērošanu, bija nepieciešams papildināt KPL 190. panta piekto daļu ar atsauci uz administratīvā pārkāpuma lietu.

Arī grozījums 367. panta pirmās daļas 7. punktā ir precizējoša rakstura un aizstāj vārdu "lietvedības" ar vārdu "procesa". AAL noteiktajā administratīvo pārkāpumu procesā netiek paredzēts termins "administratīvā pārkāpuma lietvedība". KPL 367. panta pirmās daļas 7. punkts līdz grozījumiem paredzēja administratīvā pārkāpuma lietvedības izbeigšanu, tādējādi minēto normu nepieciešams precizēt.

Savukārt grozījums KPL 786.pantā izstrādāts saistībā ar Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemta nolēmuma par mantiska rakstura piedziņu izpildīšanas atteikumu Latvijā, proti KPL 786. panta pirmās daļas 4. punkts paredzēja, ka nolēmums par mantiska rakstura piedziņu attiecas uz nodarījumu, kas pēc Latvijas likuma nav noziedzīgs. Savukārt AAL 280. panta pirmās daļas 4. punkts paredz, ka nolēmums par mantiska rakstura piedziņu attiecas uz pārkāpumu, kas saskaņā

ar Latvijas normatīvajiem aktiem nav sodāms. Latvija ir uzņēmusies saistības izpildīt Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemtus nolēmumus par mantiska rakstura piedziņu ne tikai par noziedzīgiem nodarījumiem, bet arī par administratīvajiem pārkāpumiem, un tiesnesis vairs nevarēs atteikt Eiropas Savienības dalībvalsts lūguma par mantiska rakstura piedziņu izpildīšanu administratīvā pārkāpuma gadījumā, pamatojoties uz KPL 786. panta pirmās daļas 4. punktu, jo AAL paredz iespēju izpildīt sodus, kas piemēroti administratīvo pārkāpumu lietas ietvaros. Ievērojot minēto, bija nepieciešams precizēt KPL regulējumu, nosakot, ka nolēmuma par mantiska rakstura piedziņu izpildīšanu var atteikt, ja nolēmums par mantiska rakstura piedziņu attiecas uz nodarījumu, kas saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem nav sodāms, proti, ietverot gan noziedzīgus nodarījumus, gan administratīvos pārkāpumus.

Par ekspertīžu noteikšanu (KPL 200., 201.pants)

Grozījumi KPL 200. un KPL 201. pantā ir savstarpēji saistīti un ir vērsti, lai saīsinātu ekspertīžu termiņus. Šobrīd saskaņā ar KPL 200. panta otrās daļas 3. punktu lēmumā par ekspertīzes noteikšanu norāda ekspertīžu iestādi vai tā eksperta vārdu un uzvārdu, kuram uzdots izdarīt ekspertīzi. Prakse rāda, ka nereti procesa virzītājs lēmumā par ekspertīzes noteikšanu norāda ekspertīžu iestādes eksperta vārdu un uzvārdu, kuram uzdots izdarīt ekspertīzi. Tas savukārt rada situācijas, kad:

1) ekspertīzes izpildes laiks būs ļoti liels lēmumā norādītā tiesu ekspertīžu iestādes eksperta slodzes dēļ vai ilgstošas prombūtnes (slimība, komandējums) dēļ;

2) ekspertam uzdotos jautājumus lēmumā minētais eksperts nevar atrisināt pilnībā, jo izpētei ir nepieciešams piesaistīt tās pašas iestādes citas tiesu eksperta specialitātes ekspertu.

Minētajos gadījumos iestādes vadītājam nav nekādu iespēju regulēt iestādē strādājošo ekspertu slodzi un ekspertīžu aprites kārtību. Savukārt, ja procesa virzītājs lēmumā par ekspertīzes noteikšanu norādījis ekspertīžu iestādi, tiesu ekspertīžu iestādes vadītājs saskaņā ar Ministru kabineta 2016. gada 13. septembra noteikumiem Nr. 606 “Tiesu ekspertīžu organizēšanas kārtība”, izvērtējot ekspertu slodzi un kompetenci, ekspertīzes veikšanu organizē tā, lai tā tiktu veikta pēc iespējas ātrāk un kvalitatīvāk.

Grozījums KPL 200. panta otrās daļas 3. punktā paredz, ka lēmumā par ekspertīzes noteikšanu turpmāk norādāma ekspertīžu iestāde, bet gadījumos, kad eksperts nestrādā ekspertīžu iestādē – lēmumā norāda eksperta vārdu un uzvārdu.

Saskaņā ar grozījumu KPL 201. panta otrajā daļā ekspertu noteiks ekspertīžu iestādes vadītājs, paziņojot par to procesa virzītājam.

Vienlaikus ar grozījumiem tiek mazināts risks, kad uzdotā jautājuma atrisināšanai nepieciešams ekspertīzē iesaistīt citu ekspertu, kas ir apgrūtināši un laikietilpīgi, ja procesa virzītājs ir lēmumā norādījis konkrētu ekspertu.

Par procesuālo sankciju subjektiem (KPL 290.pants)

Grozījums KPL 290. panta otrajā daļā paredz, ka advokātam un prokuroram kā procesuālo sankciju nevar piemērot tikai izraidīšanu no tiesas sēžu zāles. Grozījums izstrādāts, lai pilnveidotu KPL esošo regulējumu un stiprinātu atbildību, pildot procesuālos pienākumus.

Līdz šim KPL tika noteikts, ka advokātam un prokuroram var piemērot tikai brīdinājumu, bet pārējos gadījumos par viņu pārkāpumu informē attiecīgi Zvērinātu advokātu padomi vai Ģenerālprokuratūru. Līdz ar to ne advokātam, ne prokuroram nevarēja piemērot piespiedu naudu gadījumos, ja tiek pārkāpta likumā noteiktā kārtība. Līdz šim spēkā esošais regulējums atzīstams par neefektīvu, tāpat arī attiecīgo institūciju informēšana nav devusi vērā ņemamus rezultātus.

Savukārt gadījumā, ja rupji tiek pārkāpta likumā noteiktā kārtība, uzskatāms, ka piespiedu naudas piemērošana ir efektīvs instruments, kā nekavējoties novērst šādu likuma pārkāpumu un nodrošināt citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu, kas ietver sevī arī pienācīgu tiesas procesu. Vēršam uzmanību, ka jau šobrīd Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, kā arī AAL, procesuālās piespiedu sankcijas personām var piemērot bez ierobežojumiem attiecībā uz ieņemamo amatu. Ar šiem grozījumiem administratīvā pārkāpuma procesa un kriminālprocesa regulējumi tiek saskaņoti.

Par sūdzību iesniegšanas kārtību pirmstiesas kriminālprocesā (KPL 337.pants)

Grozījums KPL 337. panta trešajā daļā, paredz jaunu sūdzību iesniegšanas kārtību attiecībā uz prokurora vai izmeklētāja rīcību vai lēmumiem, kas neskar kriminālprocesa izbeigšanu. Šobrīd KPL 337. panta trešā daļa paredz, ja persona ir pārsūdzējusi šā panta otrās daļas 1.—3. punktā minēto personu rīcību vai lēmumus un nepiekrīt sūdzības izskatītāja — amatā augstāka prokurora pieņemtajam lēmumam, tā var pārsūdzēt šo lēmumu nākamam amatā augstākajam prokuroram, kura lēmums pirmstiesas kriminālprocesā nav pārsūdzams. Ar grozījumiem paredzēts noteikt, ka turpmāk 1.-3.punktā minēto kompetento personu rīcību vai lēmumu, kas nav saistīts ar kriminālprocesa izbeigšanu, varēs pārsūdzēt amatā augstākam prokuroram, kura lēmums vairs nebūs pārsūdzams. No minētā izriet, ka prokurora lēmumu, izņemot lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, varēs pārsūdzēt tikai amatā augstākam prokuroram. Tāpat arī attiecībā uz izmeklētājiem tiek samazināta viena pārsūdzības pakāpe. Pašreizējā trīs pakāpju pārsūdzība pirmstiesas kriminālprocesā attiecībā uz prokurora un izmeklētāja rīcību vai lēmumiem, nesamērīgi patērē iestādes resursus un nesekmē efektīvu kriminālprocesa izmeklēšanu. Sūdzības bieži ir nepamatotas, bet prokuratūras darbu ir nepieciešams koncentrēt noziedzīgu nodarījumu, it īpaši smagu un sevišķi noziegumu, izmeklēšanai, kriminālvajāšanai un apsūdzības uzturēšanai tiesā. Ņemot vērā, ka amatā augstāki prokurori ir augsti kvalificētas valsts amatpersonas, atzīstams, ka ir racionāli samazināt pārsūdzības līmeņus vienlaikus nodrošinot personas tiesību ievērošanu.

Vienlaikus ar grozījumiem noteikts izņēmums, ka prokurora rīcību vai lēmumu, kas skar kriminālprocesa izbeigšanu joprojām varēs pārsūdzēt trīs līmeņos, nodrošinot personas tiesības uz taisnīgu tiesu un kriminālprocesa mērķa sasniegšanu. Ievērojot minēto, gadījumos, ja tiks pārsūdzēts izmeklētāja vai izmeklētāja tiešā priekšnieka lēmums vai rīcība saistībā ar kriminālprocesa izbeigšanu, tā būs pārsūdzama uzraugošajam prokuroram, kura lēmumu attiecīgi varēs pārsūdzēt amatā augstākam prokuroram. Savukārt, prokurora rīcību vai lēmumu saistībā ar kriminālprocesa izbeigšanu persona būs tiesīga pārsūdzēt amatā augstākam prokuroram. Abos minētajos gadījumos, ja persona nepiekrīt sūdzības izskatītāja - amatā augstāka prokurora lēmumam, sūdzību varēs iesniegt arī nākamam amatā augstākam prokuroram. Norādāms, ka šā panta pirmās daļas 1. punktā minēto personu - izmeklēšanas grupas dalībnieka, procesuālā uzdevuma izpildītāja, eksperta vai revidenta – rīcību varēs pārsūdzēt vispārējā kārtībā, ņemot vērā, ka minētās personas nevar pieņemt lēmumus, kas saistīti ar kriminālprocesa izbeigšanu.

Par sūdzību izskatīšanu rakstveida procesā (KPL 342.pants)

Grozījums KPL 342. panta sestajā daļā paredz, ka augstāka līmeņa tiesas tiesnesis sūdzību izskata rakstveida procesā, ja likumā nav noteikts citādi. Iepriekš minētais pants noteica, ka augstāka līmeņa tiesas tiesnesis sūdzību izskata slēgtā tiesas sēdē, klātesot sūdzības iesniedzējam un viņa aizstāvim vai pārstāvim. Tiesas sēdē var piedalīties persona, kuras rīcība vai lēmums pārsūdzēts, vai tās pārstāvis. Vienlaikus norādīts, ka minēto personu neierašanās nav šķērslis

sūdzības izskatīšanai.

Nosakot, ka sūdzības turpmāk varēs izskatīt rakstveidā, tiks efektīvizēts tiesas darbs, kā arī samazināta noslodze, jo augstāka līmeņa tiesas tiesnesim nebūs pienākums rīkot tiesas sēdi, ja likumā tas atsevišķi nav noteikts, tādā veidā sekmējot citu lietu ātrāku izskatīšanu mutvārdu procesā. Turklāt regulējums bija nepilnīgs, jo netika noteikts ne kā izpaužas sūdzības iesniedzēja un viņa aizstāvja vai pārstāvja klātesamība, ne kādā veidā sūdzības izskatīšanā var piedalīties persona, kuras rīcība vai lēmums pārsūdzēts, vai tās pārstāvis. Vienlaikus vērsama uzmanība, ka atbilstoši KPL 319. panta 3.¹ daļai, ja šis likums paredz lēmuma pieņemšanu rakstveida procesā, tiesnesis pēc savas iniciatīvas var noteikt mutvārdu procesu. Līdz ar to tiesnesim joprojām saglabājas tiesības izskatīt sūdzību mutvārdu procesā, ja to uzskata par nepieciešamu.

Par kaitējuma kompensācijas pieteikumu (KPL 351.pants)

Grozījums paredz noteikt pienākumu cietušajam, iesniedzot pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju, norādīt kredītiestādes vai finanšu iestādes konta numuru, kurā ieskaitāma kaitējuma kompensācija, ja tāds ir. Grozījums KPL 351. panta pirmajā daļā ir nepieciešams, jo tas atvieglos tiesas nolēmuma nodošanu izpildei, ņemot vērā, ka cietušie dažkārt neizmanto savas tiesības piedalīties tiesas sēdē un nav iespējams noskaidrot, kādā veidā cietušais vēlas saņemt piedzīto kaitējuma kompensāciju. Turklāt gadījumā, ja cietušais ir pieteicis kaitējuma kompensāciju, un tā tiek piedzīta ar nolēmumu, personai, no kuras tā tiek piedzīta, ir tiesības nokārtot savas saistības, bet informācijas trūkums liek šķēršļus šīs tiesības realizēšanai. Rezultātā var rasties situācija, ka no personas kaitējuma kompensācija tiek piedzīta ar zvērīnāta tiesu izpildītāja starpniecību, jo cietušais savas tiesības izmanto negodprātīgi. Vienlaikus norādāms, ka cietušajam ir pienākums norādīt kredītiestādes vai finanšu iestādes konta numuru, kurā ieskaitāma kaitējuma kompensācija, tikai tādā gadījumā, ja cietušajam šāds konts pastāv. Proti, kredītiestādes vai finanšu iestādes konta numura neesamība nevar būt par pamatu atteikt pieņemt vai noraidīt pieteikto kaitējuma kompensāciju. Jāvērš uzmanība, ka ņemot vērā diskusijas Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas un Juridiskās komisijas sēdēs norma tika precizēta, nosakot, ka konta numurs ir iesniedzams gadījumos, ja tāds ir.

Tāpat minētā grozījuma mērķis nav paredzēt, ka turpmāk kaitējuma kompensācija ir obligāti iemaksājama kredītiestādes vai finanšu iestādes kontā, un personām joprojām ir iespēja savstarpēji vienoties par citu norēķinu veidu. Vienlaikus vērsama uzmanība, ka gadījumā, ja tiks uzsākta piespiedu izpilde, zvērīnāts tiesu izpildītājs neveic izmaksu skaidrā naudā, bet gan visus piedzītos līdzekļus no parādnieka izmaksā piedzinējam bezskaidrā naudā.

Par grozījumu KPL 380.pantā

Grozījums ir redakcionāla rakstura, un paredz izslēgt KPL 380. pantā norādi uz KPL 377. panta pirmo daļu, jo KPL 377. pantā nav daļu.

Par kriminālprocesu sadalīšanu (KPL 391.pants)

KPL 391. panta trešās daļas grozījuma mērķis paredzēt iespēju sadalīt kriminālprocesu izmeklēšanas stadijā ne tikai prokuroram, bet arī izmeklētajam KPL 391. panta trešajā daļā noteiktajos gadījumos, ja tam piekrīt uzraugošais prokurors. Grozījumam būs nozīme liela apjoma kriminālprocesos, it īpaši kriminālprocesos, kas uzsākti pēc KL XIX nodaļā (Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā) un KL XXIV nodaļā (Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā) paredzētajiem pantiem. Grozījumi arī palīdzēs skaidrāk definēt procesa virzītāju un uzraugošā prokurora lomas, pieņemot lēmumus par kriminālprocesu sadalīšanu.

Par pirmstiesas kriminālprocesa izbeigšanu (KPL 392.pants)

Grozījums paredz papildināt KPL 392. pantu ar jaunu 2.² daļu, paredzot vēl vienu pirmstiesas kriminālprocesa un kriminālvajāšanas izbeigšanas pamatu. Grozījums ir izstrādāts nolūkā efektīvizēt Latvijas cīņu ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju atbilstoši riska profilam. Vēlamies atgādināt, ka gan Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupa 2015. gadā, gan Eiropas Padomes (EP) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas ekspertu komiteja (Moneyval) 2018. gadā Latvijai norādīja uz būtiskiem trūkumiem tās cīņā ar noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem un to legalizāciju. Viena no galvenajām bažām, ko starptautiskie eksperti pauda bija tā, ka Latvijā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas izmeklēšana netika īstenota atbilstoši Latvijas kā reģionālā finanšu centra riska profilam. Moneyval ziņojumā ir uzsvērts, ka Latvija ir reģionāls finanšu centrs, un liela daļa komercbanku koncentrējas uz ārvalstu klientu apkalpošanu, galvenokārt no NVS valstīm. Līdzīgu secinājumu 2015. gadā izdarīja OECD Latvijas 2. fāzes novērtēšanas ziņojumā. Ziņojumā tika izteiktas nopietnas bažas par to, ka Latvija nav atbilstoši risinājusi būtiskus ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju saistītus riskus, kas saistās uz augsto apdraudējumu, ko rada ārvalstīs izdarīto predikatīvo noziegumu rezultātā ģenerētu noziedzīgi iegūtu līdzekļu iespējas tos iepludināt caur Latvijas finanšu sektoru. Diemžēl OECD Latvijas 3. fāzes novērtējuma ziņojumā 2019. gadā eksperti vēlreiz pauž bažas par ievērojamu finanšu resursu plūsmu no un uz Latviju, kas joprojām reprezentē reālu potenciālu risku, ka Latvijā ienāk, vai caur Latviju iziet noziedzīgi iegūti līdzekļi. Savukārt Latvijas sniegtā statistika par uzsāktajiem kriminālprocešiem un notiesātajām personām par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju atspoguļoja pretēju ainu. Tā piemēram Moneyval veiktajā 5. kārtas Latvijas novērtējumā tika uzsvērts, ka laika posmā no 2013. līdz 2017. gada novembrim Latvija ir panākusi tikai vienas personas notiesāšanu par trešo personu veikto legalizāciju un vienas personas - par autonomu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

Lai nodrošinātu visu augstākminēto starptautisko organizāciju rekomendāciju izpildi, Latvijas tiesībsardzības iestādes būtiski izmainīja pieeju noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanai. Lai nodrošinātu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu atbilstoši Latvijas riska profilam, tiesībsardzības iestādes aktīvi izmeklē tādu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, kurā predikatīvais noziedzīgais nodarījums ir izdarīts ārvalstī, vai nav zināms, proti autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju (*stand alone money laundering*).

Šādas pieejas maiņa pēdējos gados ir arī būtiski izmainījusi apkaroto noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas veidu īpatsvaru. Saskaņā ar informāciju, kas tika ietverta Latvijas efektivitātes progresa ziņojumā, ko Latvija 2019. gada 11. novembrī iesniedza Finanšu darījumu darba grupai (FATF), 2018. gadā no 188 kriminālprocešiem, kas tika uzsākti par Krimināllikuma (turpmāk - KL) 195. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu 87 kriminālprocesi bija par autonomo noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizāciju, 19 – par trešās personas veikto legalizāciju un 82 kriminālprocesi par pašlegalizāciju (viena un tā pati persona ir izdarījusi gan predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, gan legalizējusi tā rezultātā iegūtos līdzekļus). Savukārt 2019. gadā (līdz 2019. gada 1. oktobrim) no 164 uzsāktajiem kriminālprocešiem 72 bija par autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, 24 – trešo personu veiktā legalizācija un 68 kriminālprocesi par pašlegalizācijas gadījumiem. FATF tās plenārsēdē 2020. gada februārī atzina, ka Latvija ir spējusi parādīt būtisku un pozitīvu rezultātu, kā arī demonstrējusi apņemšanos cīnīties ar ekonomiskajiem un finanšu noziegumiem.

Tomēr vienlaikus ir jānorāda, ka, neskatoties uz panākto progresu, tiesībsardzības iestādes saskaras ar virkni šķēršļu, kas liedz saukt pie kriminālatbildības personas, kas izdarījušas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Šādu autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietu izmeklēšana pārsvarā saistās ar pārrobežu izmeklēšanu, kuras laikā bieži vien ir būtiski apgrūtināta starptautiskā sadarbība, ievērojot noziedzīgi iegūtu līdzekļu izcelsmes valstu specifiku. Vairumā gadījumu šāda starptautiskā krimināltiesiskā palīdzība tiek būtiski kavēta vai vispār netiek sniegta. Tādējādi tiek apgrūtināta nepieciešamo pierādījumu iegūšana vai arī tiek radīti nesamērīgi lieli izdevumi, kas savukārt nenodrošina ekonomisku pirmstiesas kriminālprocesu.

FATF rekomendācijas nosaka, ka valstīm vispirms ir jāapzina, jānovērtē un jāizprot tie riski, ar kuriem tās saskaras noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā, un tad tām jāpieņem atbilstoši pasākumi apzinātā riska mazināšanai. Ar risku pamatota pieeja ļauj valstīm saskaņā ar FATF prasībām pieņemt elastīgāku pasākumu kopumu, lai efektīvāk izmantotu resursus, tādējādi maksimāli uzlabojot savu centienu efektivitāti. Ievērojot augstākminēto un nolūkā stiprināt Latvijas spējas apkarot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju atbilstoši tās riska profilam un prioritizējot šādu apkarošanu, ir izstrādāts minētais grozījums.

Ar grozījumiem paredzēts noteikt, ka izmeklētājs ar uzraugošā prokurora vai prokurors ar amatā augstāka prokurora piekrišanu kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu var pieņemt lēmumu par kriminālprocesa vai tā daļas izbeigšanu, ja panākts mantisko attiecību taisnīgs noregulējums, personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pirmstiesas procesā nav pierādīta un papildu pierādījumu iegūšana nenodrošinās ekonomisku pirmstiesas kriminālprocesu vai radīs nesamērīgi lielus izdevumus. Savukārt, ja ir mainījušies kriminālprocesa izbeigšanas apstākļi, kriminālprocesu atjauno, pieņemot lēmumu, kas nav pārsūdzams.

Grozījumā paredzēts noteikt arī vairākus kumulatīvus nosacījumus pirmstiesas kriminālprocesa vai kriminālvajāšanas izbeigšanai. Pirmkārt, ir jābūt panāktam mantisko attiecību taisnīgam noregulējumam, proti, gadījumā, ja kriminālprocess skar mantiskos jautājumus, tiem ir jābūt atrisinātiem līdz procesa izbeigšanai. Kā piemēram, noziedzīgi iegūtajai mantai jābūt konfiscētai atbilstoši KPL 59. nodaļai. Kā otrs priekšnoteikums ir tas, ka personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pirmstiesas procesā nav pierādīta. Savukārt trešais priekšnoteikums paredz divas alternatīvas – lai pierādītu personas vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā papildu pierādījumu iegūšana nenodrošinās ekonomisku pirmstiesas kriminālprocesu vai radīs nesamērīgi lielus izdevumus. Piemēram, gadījumos, ja kriminālprocesā ir nosūtīti tiesiskās palīdzības lūgumi par pierādījumu iegūšanu ārvalstī, bet ilgstoši netiek saņemta atbilde, vai arī atbilde vispār netiek saņemta, un kriminālprocesā nav iespējams pierādīt personas vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā bez šiem pierādījumiem, ir uzskatāms, ka atkārtota tiesiskās palīdzības lūguma sagatavošana un nosūtīšana, kas visdrīzāk netiks izpildīts, paildzinās izmeklēšanu, vienlaikus radot papildus izmaksas, tādējādi nenodrošinot ekonomisku kriminālprocesu. Nesamērīgi izdevumi var veidoties arī starptautiskās sadarbības rezultātā, kas ir saistīta ar tiesiskās palīdzības lūgumu izpildes gaitā iegūto materiālu tulkošanu ar īpaši augstām izmaksām, kā arī citu materiālu tulkošanu, kas ir iegūti starptautiskās sadarbības ietvaros (*Europol, Interpol, ARO informācija*). Izvērtējot ekonomisku pirmstiesas kriminālprocesa kritēriju ir jāņem vērā arī iestādes kapacitāti, proti tās cilvēkresursu iesaisti, kurus varētu virzīt uz citu lietu izmeklēšanu, kuros ir iesaistītas personas ar tiesībām uz aizstāvību, tādējādi prioritizējot iestādes darbu. Tāpat ekonomisku pirmstiesas kriminālprocesu neveicina krimināllietu tehniskā apstrāde, kas ietver sevī materiālu kopēšana, skenēšanu u.tml. Lai efektīvizētu kriminālprocesu, kā arī atslogotu izmeklēšanas iestādes ir nepieciešams koncentrēt iestādes resursus uz tādiem

kriminālprocesiem, kuros var nodrošināt efektīvu KL normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, vienlaikus nodrošinot ekonomisku un efektīvu pirmstiesas kriminālprocesu.

Par liecinieku nopratināšanu pirmās instances tiesā (KPL 413., 486., 488., 489., 500., 502., 506., 512.pantā)

Grozījumi KPL 413., 488., 489., 500., 502., 506., 512.pantā ir savstarpēji saistīti un pēc savas būtības ir vērsti uz krimināllietu iztiesāšanas ilguma saīsināšanu. Atbilstoši priekšlikumiem tiek paredzēts mainīt pastāvošo regulējumu attiecībā uz pierādījumu pārbaudes kārtību, un konkrēti liecinieku nopratināšanu pirmās instances tiesā.

Grozījums 413. panta pirmās daļas 6. punktā paredz precizēt prokurora pienākumu lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai norādīt tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumu par katru apsūdzēto un par katru noziedzīgu nodarījumu. Savukārt grozījums panta otrajā daļā, paredz, ka lēmumam pievieno lietisko pierādījumu un dokumentu sarakstu un to personu sarakstu, kuru liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā. Personu adreses norāda tikai sarakstā, kuru nosūta tiesai. Savukārt atbilstoši grozījumam šā panta ceturtajā daļā par lēmuma pieņemšanu un krimināllietas nosūtīšanu tiesai prokurors informē apsūdzēto un cietušo vai viņu pārstāvjus, nosūtot viņiem lēmuma kopiju, lietisko pierādījumu un dokumentu saraksta, kā arī to personu saraksta, kuru liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā, kopiju un informāciju par viņu tiesībām un pienākumiem tiesā, kā arī norādot, kurai tiesai krimināllietā nosūtīta. Atbilstoši grozījumam aizstāvības pusei būs tiesības iesniegt to personu sarakstu, kuras ir aicināmas uz tiesu desmit darba dienu laikā pēc attiecīgā aicinājuma saņemšanas no tiesas. Tādā veidā tiks nodrošināts tas, ka aizstāvība, iepazīstoties ar krimināllietas materiāliem, izvērtēs nepieciešamo liecinieku aicināšanu uz tiesu, savukārt tās personas, kuras pirmstiesas izmeklēšanā ir nopratinātas, netiks norādītas, kā personas, kuras aicināmas pēc apsūdzības puses, bet gan, kā personas, kuru liecības ir iekļautas izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā, tādējādi nodrošinot to, ka uz šīm liecībām puses un tiesa varēs atsaukties, lieciniekus atkārtoti neaicinot uz tiesu.

Grozījums KPL 486. panta pirmajā daļā paredz noteikt, ka tiesnesis šajā pantā noteiktās darbības veic ne vēlāk kā triju darba dienu laikā. Attiecīgi grozījums KPL 488. panta pirmajā daļā paredz noteikt, ka tiesnesim turpmāk būs pienākums pieņemt lēmumu par krimināllietas iztiesāšanas laiku un vietu triju darba dienu laikā pēc krimināllietas saņemšanas savā tiesvedībā tikai gadījumos, ja apsūdzētais piekritis pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai attiecībā uz visu apsūdzību, proti, izņemot šā likuma 489. pantā noteiktajā gadījumā. Grozījums ir saistīts ar grozījumiem KPL 489. pantā, kas paredz noteikt, ka tiesnesis pēc krimināllietas saņemšanas savā tiesvedībā vispirms nosūtīs aizstāvībai aicinājumu 10 darba dienu laikā iesniegt tiesā paziņojumu par nopratināmajām personām un tikai pēc šī termiņa beigām vai attiecīgā paziņojuma saņemšanas, triju darba dienu laikā tiesnesis pieņems lēmumu par krimināllietas iztiesāšanas laiku un vietu atbilstoši šā panta trešajai daļai. Tādējādi grozījums paredz, ka turpmāk aizstāvībai būs tiesības norādīt uz tiesu aicināmās personas, proti, gan tās, kuras ir nopratinātas pirmstiesas kriminālprocesā, gan arī tās, kuras pēc aizstāvības domām, būtu izsaucamas uz tiesas sēdi, ar norādi, kāda apstākļa noskaidrošanai tās nepieciešams uzaicināt. Vienlaikus aizstāvības pusei tiks izskaidrots, ka, nelūdzot paziņojumā izsaukt kriminālprocesā agrāk nopratināto personu, kuras liecības iekļautas izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā, aizstāvība piekrīt, ka liecībā fiksētās ziņas lietas dalībnieki varēs izmantot tiesas debatēs un tiesa nolēmumā savu secinājumu pamatošanai. Tādā veidā tiks nodrošināts tas, ka personas, par kuru liecībām aizstāvības pusei nav šaubu, netiks pratinātas atkārtoti un tiks saīsināts iztiesāšanas ilgums. Vienlaikus norādāms, ka

gadījumā, ja nav saņemts paziņojums no aizstāvības, tiesa uzaicina visas personas, kuru liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā.

Ievērojot, ka ar grozījumiem tiek paredzēts grozīt tiesā pārbaudāmo pierādījumu (liecinieku liecību) atlases kārtību, proti, turpmāk tieši aizstāvības puse būs tā, kura norādīs uz tiesu aicināmo personu loku, tiek paredzēts arī grozīt līdzšinējo pierādījumu pārbaudes kārtību, ko paredz grozījums KPL 500. pantā. Proti, tiek paredzēts, ka pierādījumu pārbaudi tiesa uzsāk, uzaicinot apsūdzēto, viņa aizstāvi, cietušo un viņa pārstāvi uzdot jautājumus personām, kuras bija nopratinātas pirmstiesas procesā un kuras uzaicināja tiesa. Pēc tam personai, kura tiesā sniedz liecību, jautājumus var uzdot prokurors. Šāda kārtība tiek noteikta, ņemot vērā, ka tieši aizstāvības puse ir tā, pēc kuras lūguma personas vispār tiek aicinātas uz tiesu, bet prokurors varēs uzdot papildus jautājumus, ievērojot sniegtās liecības tiesā. Savukārt pēc prokurora lūguma uzaicinātajām personām pirmais jautājumus uzdos prokurors. Norādāms, ka joprojām prokuroram būs tiesības lūgt tiesu uzaicināt lieciniekus, ja tas būs nepieciešams apsūdzības uzturēšanai un pamatošanai. Kā arī tiek saglabāta kārtība, kas paredz tiesas tiesības noraidīt jautājumus, kuri neattiecas uz lietu un uzdot jautājumus jebkurā lietas iztiesāšanas brīdī. Turklāt tiesa varēs noteikt citu pierādījumu pārbaudes kārtību pēc prokurora, cietušā, apsūdzētā un viņa aizstāvja lūguma. Attiecīgi ar grozījumiem tiek izslēgts KPL 502. pants, ņemot vērā, ka jautājumu uzdošanas kārtība atbilstoši grozījumiem tiek noteikta KPL 500. pantā.

Grozījums KPL 506. pantā, nosaka, ka tiesas debašu dalībnieki savus secinājumus varēs motivēt arī ar ziņām, kas fiksētas konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajās liecībās, ja aizstāvība piekritusi šo liecību izmantošanai. Par piekrišanu šo liecību izmantošanai ir atzīstams apstāklis, ka aizstāvības puse nelūdz konkrētās personas nopratināt atkārtoti tiesā atbilstoši KPL 489. panta pirmajā daļā paredzētajai kārtībai. Tāpat turpmāk savus secinājumus tiesas debašu dalībnieki varēs motivēt arī ar personas, kura tiesas sēdē sniedza liecības, konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajām liecībām.

Attiecīgi grozījumi KPL 512. pantā, kas regulē tiesas sprieduma pamatošību, paredz, ka tiesa spriedumu varēs pamatot arī ar ziņām, kas fiksētas konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajās liecībās, ja aizstāvība piekritusi šo liecību izmantošanai un ar personas, kuru lūdza uzaicināt un jautājumus uzdeva procesa dalībnieki, konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajām liecībām. Šāda kārtība nodrošinās to, ka turpmāk liecinieku nopratināšana tiesā vai to liecību nolasīšana nebūs priekšnoteikums, lai šīs liecības varētu izmantot izspriežot lietu un pamatojot spriedumu.

Vēršam uzmanību, ka grozījumi nav vērsti uz to, lai tiesā vairs netiktu pārbaudīti pierādījumi, tostarp nopratināti liecinieki, tieši otrādi, turpmāk tiks pārbaudītas tieši tās liecības, kuras pēc aizstāvības domām ir nepieciešams pārbaudīt, tādā veidā nodrošinot personas tiesības uz taisnīgu tiesu, ievērojot KPL 71. pantā noteiktās tiesības apsūdzētajam pirmās instances tiesā piedalīties katrā pierādījuma tiesā un mutvārdos veiktā pārbaudē. Savukārt tādu liecinieku nopratināšana tiesā par kuru liecībām aizstāvības pusei nav šaubu un tās netiek apstrīdētas, pēc būtības tikai kavē lietas iztiesāšanu, ņemot vērā, ka viens no garo lietas izskatīšanas termiņu iemesliem ir tieši saistīts ar liecinieku nopratināšanu (liecinieks neierodas uz tiesu, liecinieku skaits u.tml.). Ņemot vērā, ka atbilstoši KPL 111. panta pirmajai daļai lieciniekam, atbildot uz uzdotajiem jautājumiem, jāsniedz tikai patiesas ziņas un jāliecina par visu, kas viņam zināms saistībā ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu, turklāt liecinieks tiek brīdināts arī kriminālatbildību par apzināti nepatiesas liecības sniegšanu (KL 300. pants), nav nekāda pamata šādas liecības lietas dalībniekiem neizmantojot tiesas debatēs un tiesai nolēmumā savu secinājumu pamatošanai.

Par grozījumu KPL 441.pantā

Grozījums izdarīts KPL 441. pantā, precizējot termiņu, kādā, gadījumos, ja process pret juridisko personu izdalīts atsevišķā lietvedībā vai uzsākts, pamatojoties uz šā likuma 439. panta 3.¹ daļu, prokuroram pēc izmeklētāja lēmuma par procesa turpināšanu piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanai juridiskajai personai un procesa materiālu saņemšanas un izvērtēšanas, jāveic kādu no šā panta otrajā daļā minētajām darbībām. Proti, atbilstoši minētajiem grozījumiem, KPL 441. pants tiek papildināts ar jaunu 2.¹ daļu, nosakot, ka gadījumos, ja prokurors atceļ izmeklētāja lēmumu par procesa turpināšanu piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanai juridiskajai personai vai par kriminālprocesa izdalīšanu atsevišķā lietvedībā un atdod procesa materiālus atpakaļ izmeklēšanas iestādei darbību veikšanai (KPL 441. panta otrās daļas 1., 2.punkts) šāds lēmums prokuroram ir jāpieņem 10 dienu laikā pēc procesa materiālu saņemšanas. Savukārt, lēmuma par procesa par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu juridiskajai personai nodošanu tiesai pieņemšanai un prokurora priekšraksta par piespiedu ietekmēšanas līdzekli sastādīšanai prokuroram netiek noteikts konkrēts termiņš, ņemot vērā, ka krimināllietas var būt ļoti apjomīgas, tādēļ pieņemt šādu lēmumu 10 dienās bieži vien nav iespējams.

Par Ekonomisko lietu tiesas (turpmāk - ELT) kompetenci (KPL 442. pants)

Grozījums ir izstrādāts, lai noteiktu ELT kompetenci krimināllietās. Vērtējot specializācijas tvērumu no krimināltiesiskā viedokļa, grozījumi paredz, ka ELT kompetence aptver šādu lietu izskatīšanu:

- 1) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana un terorisma un proliferācijas finansēšana;
- 2) koruptīvie noziedzīgie nodarījumi, kā arī noziedzīgie nodarījumi saistībā ar neatļauta labuma pieņemšanu, neatļautu piedalīšanos mantiskos darījumus un prettiesiska labuma došanu, pieprasīšanu vai pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona vai amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli vai valsts un pašvaldības iestādes darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, vai ja kukulis vai prettiesisks labums pieņemts pēc tā izspiešanas vai pieprasīšanas.

Minēto krimināllietu uzskaitījums definēts, ievērojot Finanšu izlūkošanas dienesta un Ģenerālprokuratūras viedokļus, tostarp, ņemot vērā 2018. gada 22. jūnija Latvijas Nacionālajā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas risku novērtēšanas ziņojumā, kā arī Ministru kabineta 2018. gada 11. oktobra rīkojumā Nr. 512 "Par Pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim" norādīto par būtiskākajiem draudiem attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā. Lielākajai daļai iepriekš minēto noziedzīgu nodarījumu jau noteikta augsta prioritāte izmeklēšanas uzraudzībai un kriminālvajāšanai.

Vienlaikus atbilstoši Moneyval 5. kārtas novērtējuma ziņojumam par Latvijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas un apkarošanas sistēmu un pasākumiem, kuri tiek veikti, lai uzlabotu Latvijas reputāciju, specializētās tiesas kompetencē iekļaujami noziedzīgi nodarījumi saistībā ar terorisma un proliferācijas finansēšanu.

Būtiska nozīme piekritības definēšanā ir lietu apjoma prognozes un sākotnējās tiesas kapacitātes sabalansēšanā.

Tiesas noslodze (tāpat kā vispārējās jurisdikcijas tiesās) tiek noteikta pēc pabeigtām lietām (tas ir lietām, ko tiesnesis ir noteiktā periodā izskatījis) neņemot vērā atlikto tiesas sēžu skaitu (atlikta tiesas sēde ietekmē lietas izskatīšanas ilgumu un iespējams fakts, ka noteiktā laika periodā konkrētā lieta netiks izskatīta, attiecīgi neatstājot ietekmi uz rādītāju, kas izvēlēts, lai noteiktu tiesas noslodzi). Attiecībā par atlikto sēžu īpatsvaru krimināllietās, norādāms, ka atšķirībā no

administratīvajām lietām, atlikto tiesas sēžu īpatsvars ir bijis samērā konstants pēdējos desmit gados (atlikto tiesas sēžu proporcija pret notikušajām veido ap 34 %). Turklāt pēdējos piecos gados šim rādītājam ir vērojama tendence pakāpeniski samazināties, 2018. gadā sasniedzot 31,8%, bet 2019. gadā (līdz novembrim) pat turoties zem 30 % robežas (atlikto tiesas sēžu proporcija pret notikušajām – 28,3 %). Līdz ar to, nosakot provizorisko ELT noslodzi, nav pamats piemērot no vispārējās kārtības atšķirīgus noslodzes rādītājus.

Risks, ka pirmajos darbības mēnešos tiktu saņemts tiesas kapacitātei neatbilstošs daudzums lietu, būtiski ietekmētu vai pat padarītu neiespējamu tiesas darbu. Tāpat tiek ņemts vērā, ka lietām varētu būt pieaugoša tendence, ņemot vērā valsts prioritāti un uzsāktos pasākumus noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanai. Ievērojot minēto, sākotnēji jaunveidojamās tiesas kompetencē nododams ierobežots lietu loks (ELT šobrīd nododot smagākās pakāpes noziedzīgos nodarījumus), paredzot iespēju to nākotnē paplašināt, vienlaikus ar atbilstošiem risinājumiem tiesas kapacitātei. Piemēram, nākotnē ELT varētu skatīt visu grozījumu projektā minēto lietu kategorijas, neatkarīgi no apmēra vai panta daļas, lai nodrošinātu, ka tie noziedzīgie nodarījumi, kas būtiski ietekmē investīciju vidi, tiek izskatīti tiesās ātri un profesionāli.

ELT piekritība konkretizēta arī tādejādi, ka, ELT izskatīs krimināllietu, ja persona saukta pie kriminālatbildības par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, kur smagākais (vai kāds no smagākajiem noziedzīgajiem nodarījumiem) no tiem piekritīgs izskatīšanai ELT. Proti, ja vairāki noziedzīgi nodarījumi būs kvalificēti vienlīdz smagi, tas ir, kriminālprocesā ir divi vienāda smaguma noziedzīgi nodarījumi, no kuriem viens ir piekritīgs ELT, tad šīs krimināllietas izskatīšana būs ELT kompetencē. Šāds regulējums noteikts, lai nodrošinātu pārdomātu, piesardzīgu un pakāpenisku pieeju attiecībā uz tiesas kompetences noteikšanu un noslodzes veidošanu, un izvairītos no līdzīga veida problēmām, kas tika novērotas administratīvās rajona tiesas pirmajos gados. Šādā gadījumā, protams, ir apsvērti arī riski, gadījumos, kad kriminālprocesā ir divi noziedzīgi nodarījumi no kuriem smagākais noziedzīgais nodarījums nav piekritīgs ELT. Šādā gadījumā krimināllietas izskatīšana būs piekritīga rajona (pilsētas) tiesai. Līdz ar ko rajona (pilsētas) tiesai var nākties izskatīt arī tādu noziedzīgu nodarījumu, kurš citādi būtu piekritīgs ELT. Tomēr izvērtējot secināms, ka likumprojektā piedāvātais risinājums ir ar iespējami zemāku risku ELT saskarties ar lielu apjomu lietu. Ja tiktu noteikts, ka ELT izskata krimināllietu, ja persona saukta pie kriminālatbildības par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, no kuriem kāds ir piekritīgs ELT, pastāv ļoti augsts risks saskarties ar tādu lietu apjomu, kas neatbilst sākotnējai ELT kapacitātei.

Attiecībā uz piekritības jautājumiem, jāņem vērā, ka nosakot izņēmumu KPL 442. pantā, attiecīgo lietu piekritības noteikšanā netiek piemērots KPL 443. pants. Piemēram, šobrīd KPL 442. panta pirmajā daļā noteikta Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas kompetence lietās, kuru materiālos iekļauti valsts noslēpumu saturoši objekti. Attiecīgi KPL 443. panta pirmā daļa šim izņēmumam nav piemērojama. Minētais secīgi attiecināms arī uz ELT kompetencē esošajām lietām.

Noziedzīgi nodarījumi, kas kvalificēti pēc tiem KL pantiem, kuru krimināllietu izskatīšana būs ELT kompetencē pamatā vai nu ir vienīgie vai nereti savstarpēji saistīti (piemēram, salīdzinoši daudzās krimināllietās taisīti spriedumi pēc KL 195. panta otrās (vai trešās daļas)). Atsevišķos gadījumos mazāk smags noziedzīgs nodarījums par ko kriminālatbildība paredzēta KL pēc panta, kuru krimināllietu izskatīšana būtu ELT kompetencē, var būt saistīta smagāku un šobrīd ELT kompetencē neesošu pantu, piemēram, krāpšanu vai piesavināšanos lielā apmērā.

Vienlaikus jāņem vērā, ka attiecīgais regulējums respektē arī KPL 391. pantā minētos nosacījumus, pastāvot kuriem ir iespējams sadalīt pirmstiesas kriminālprocesu. Grozījumi

neierobežo ELT iespējas sadalīt kriminālprocesu, pastāvot KPL 476. panta pirmajā daļā minētajiem nosacījumiem. Atbilstoši KPL 476. panta pirmajai daļai tiesa apsūdzētā vai cietušā interesēs kriminālprocesu, kurā apsūdzētas vairākas personas vai viena persona par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, var sadalīt, ja sadalīšana nekaitē kriminālprocesa mērķa sasniegšanai.

Tāpat ievērojot vispārējos principus piekritības noteikšanā, jautājumu, kas izlemjami lietas iztiesāšanas laikā tiesā, izskatīšana būs piekritīga ELT. Proti, ELT izskatīs materiālus KPL 55. nodaļas un 59. nodaļas kārtībā, proti, procesu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem un procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, ja noziedzīgais nodarījums piekritīgs ELT (saskaņā ar likumprojektu "Grozījumi likumā "Par tiesu varu" ELT ir specializēta pirmās instances rajona (pilsētas) tiesa).

Attiecībā uz nolēmumu izpildes jautājumiem – tos risina tā tiesa, kas nolēmumu pieņēmusi. Jautājumus, kuri saistīti ar spriedumā noteiktā soda izpildi, kā arī neskaidrības, kas rodas, izpildot tiesas nolēmumu, pēc nolēmuma izpildes iestādes vai prokurora iesnieguma izlemj tās pirmās instances tiesas tiesnesis, kura pieņēmusi nolēmumu, izņemot KPL 638. pantā, 642. pantā un 647. pantā minētos gadījumus. Šo kārtību nav paredzēts mainīt. Tāpat ELT saistībā ar tiesai piekritīgajiem noziedzīgiem nodarījumiem ir kompetence izskatīt materiālus KPL 51. nodaļas kārtībā un piemērot KL VIII¹ nodaļā noteiktos juridiskajām personām piemērojamos piespiedu ietekmēšanas līdzekļus. Tāpat uz ELT attiecināmi KPL noteikumi par vienošanās procesu.

Attiecībā uz jautājumiem, kas izlemjami pirmstiesas procesā (piemēram jautājumi, kas ir izmeklēšanas tiesneša kompetencē), norādams, ka ar ELT izveidošanu netiek mainīti vispārējie piekritības principi pirmstiesas procesā, proti, pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, atklāšanas vai konstatēšanas vietas (KPL 388. panta pirmā daļa).

Attiecībā uz izmeklēšanas tiesnešu lēmumu pārsūdzību – saglabājama vispārējā kārtība – tas pārsūdzams tās tiesas, kuras izmeklēšanas tiesnesis pieņēmis lēmumu augstāka līmeņa tiesai.

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 33. panta trešās daļas 9. punktu, rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs saskaņā ar apgabaltiesas priekšsēdētāja lēmumu norīko tiesnesi veikt izmeklēšanas tiesneša pienākumus uz laiku līdz trim gadiem. Atbilstoši KPL 40. pantam - izmeklēšanas tiesnesis ir tiesnesis, kuram rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs uz noteiktu laiku likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā uzdevis kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesos. No minētā izriet, ka ne visās tiesās jābūt izmeklēšanas tiesnešiem un jau šobrīd iespējamās situācijas, ka ne visās tiesās ir izmeklēšanas tiesneši. Līdz ar to, kā arī ņemot vērā ELT īpašo kompetenci, ELT nebūtu norīkojams izmeklēšanas tiesnesis.

Vienlaikus netiek mainīts vispārējais regulējums attiecībā uz rīcību ar citai tiesai piekritīgu lietu, proti, attiecīgajos gadījumos rīkojas atbilstoši KPL 444. pantam.

Grozījumi paredz, ka apelācijas kārtībā pārsūdzētu ELT nolēmumu izskata Rīgas apgabaltiesa.

Grozījumu pieņemšanas laikā Saeimā, tika rasta iespēja paplašināt ELT kompetenci, lai tās darbības uzsākšanas pirmajā gadā tai tiktu nodota arī KL 195. panta pirmajā daļā minēto lietu izskatīšana, jo īpaši ņemot vērā, ka Latvijai ir pievērsta pastiprināta uzmanība saistībā ar rekomendācijām, kas izriet no Eiropas Komisijas un Eiropas Padomes Moneyval komitejas savstarpējās novērtēšanas 5. kārtas ziņojuma par Latvijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas un apkarošanas sistēmu. Proti, Ministru kabineta 2020. gada 29. septembra sēdē, izskatot pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanai laikposmam no 2020. līdz 2022. gadam (prot. Nr.56, 51. §, 9. punkts), tika nolemts, ka gadījumā, ja 2021. vai 2022. gadā būtiski pieaugs tiesā iesniegto lietu

skaits noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā, Tieslietu ministrija iesniedz priekšlikumu par papildu finansējuma piešķiršanu papildu tiesu sastāvu izveidošanai, lai nodrošinātu ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju saistīto lietu sekmīgu izskatīšanu tiesās. Attiecīgi Tieslietu ministrija ir paudusi gatavību sekot līdzi minēto lietu skaitam un nepieciešamības gadījumā sniegt atbilstošus priekšlikumus papildus finansējuma piešķiršanai. Vienlaikus Tieslietu ministrija ir paudusi gatavību pusgadu pēc ELT darbības uzsākšanas informēt Saeimas Juridisko komisiju par ELT darbību, tostarp, attiecībā uz ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju saistīto lietu sekmīgu izskatīšanu tiesās.

Attiecībā uz priekšlikumu, kas nosaka, ka ELT izskatīs krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti arī KL 198. panta otrajā daļā norādāms sekojošais.

Vairākkārtīgi uzsvērts¹ ELT kompetence aptver tādu krimināllietu izskatīšanu, kur, ņemot vērā dažādu starptautisku organizāciju – Eiropas Komisijas, Moneyval un OECD, novērtējumus nepieciešama neatliekama rīcība šādu lietu izskatīšanā: 1) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana un terorisma un proliferācijas finansēšana; 2) koruptīvie noziedzīgie nodarījumi, kā arī noziedzīgie nodarījumi saistībā ar neatļauta labuma pieņemšanu, neatļautu piedalīšanos mantiskos darījumus un prettiesiska labuma došanu, pieprasīšanu vai pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona vai amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli vai valsts un pašvaldības iestādes darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, vai ja kukulis vai prettiesisks labums pieņemts pēc tā izspiešanas vai pieprasīšanas. Ņemot vērā iepriekš minētos nosacījumus, ELT darbības sākumā šai tiesai plānots nodot noziedzīgus nodarījumus, ja: 1) tie izdarīti personu grupā vai pēc iepriekšējas vienošanās; 2) tie izdarīti organizētā grupā vai nodarīti zaudējumi lielā apmērā; 3) to izdarījusi valsts amatpersona vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Līdz ar to ir plānots, ka ELT izskatīs krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti arī KL 198. panta otrajā daļā. Turklāt jau sākotnēji, kā tas cita starpā izriet no likumprojektam pievienotajiem statistikas pārskatiem, ir plānots, ka ELT izskatīs minētās krimināllietas (KL 198. panta otrā daļa). Attiecīgi tika iesniegts priekšlikums, kas novērš pieļauto neprecizitāti un noteic, ka ELT izskatāmo krimināllietu uzskaitījums paplašināms ar krimināllietām par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti KL 198. panta otrajā daļā.

Par lēmuma sastādīšanas un pieejamības dienu (KPL 629.pants)

Grozījums KPL 629. panta ar sestajā daļā izstrādāts, paredzot tiesas tiesības procesā par noziedzīgi iegūtu mantu noteikt datumu, kad lēmums būs sastādīts un pieejams tiesas kancelejā, nepasludinot to tiesas sēdē, ja tiesa atzīst, ka šajā tiesas sēdē nav iespējams pieņemt lēmumu. Minētais grozījums nepieciešams, ņemot vērā, ka šobrīd atbilstoši KPL normām praksē rodas neskaidrība, kad procesā par noziedzīgu mantu stājas spēkā apgabaltiesas lēmums, proti, tiesas pēc procesa dalībnieku paskaidrojumu uzklaušanās mēdz paziņot lēmuma ievaddaļu un rezolutīvo daļu, nosakot tiesas nolēmuma pieejamības dienu tiesas kancelejā. Ņemot vērā, ka KPL neparedz saīsinātos lēmumus, kā arī atbilstoši KPL 631. panta trešajai daļai apgabaltiesas lēmums nav pārsūdzams, nav vienotas prakses, kā tiek aprēķināts nolēmuma spēkā stāšanās datums. Ar priekšlikumu tiks atrisināts jautājums par apgabaltiesas lēmuma spēkā stāšanos, proti, lēmums stāsies spēkā tā pasludināšanas dienā vai arī dienā, kad tas būs pieejams tiesas kancelejā.

Turklāt šāds grozījums sekmēs arī tiesas lēmumu kvalitāti, ņemot vērā, ka tiesnesim, izvērtējot lietas apjomu un juridisko sarežģītību, būs iespēja sagatavot lēmumu ilgākā laika posmā,

¹ MK atbalsta TM definētās ELT kompetences. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/275882-mk-atbalsta-tm-definetas-ekonomisko-lietu-tiesas-kompetences/>; MK atbalsta TM definētās ELT kompetences. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/jaunums/mk-atbalsta-tm-definetas-ekonomisko-lietu-tiesas-kompetences>

proti, desmit dienu laikā. Šāds risinājums ir attiecināms tieši uz procesu par noziedzīgu mantu, ņemot vērā, ka šādi procesi bieži ir juridiski sarežģīti un apjomīgi, kuru izvērtēšanai ir nepieciešams laiks. Desmit dienu termiņš ir noteikts, ņemot vērā, ka atbilstoši KPL 629. panta otrajai daļai tiesas sēdei jānotiek 10 dienu laikā pēc procesa virzītāja lēmuma saņemšanas tiesā, līdz ar to ir atzīstams par samērīgu noteikt tādu pašu termiņu arī lēmuma sagatavošanai.

Grozījums KPL 638. pantā

Grozījums ir redakcionāla rakstura un paredz precizēt KPL 638. panta trešo daļu ar norādi, ka persona var iesniegt motivētu lūgumu gan par naudas soda, gan naudas piedziņas samaksas atlikšanu vai sadalīšanu termiņos. Atbilstoši minētā panta trešajai daļai atlikt vai sadalīt termiņos var naudas soda vai naudas piedziņas samaksu, līdz ar to personai ir tiesības iesniegt lūgumu arī attiecībā par naudas piedziņas atlikšanu.

Ar spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšana rakstveida procesā (KPL 641., 642., 643., 645., 653.pantā)

Grozījumi ir savstarpēji saistīti un paredz atteikties no atsaucēm par spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšanu mutvārdu procesā tiesas sēdē. Šobrīd KPL 651. panta pirmajā daļā noteikts, ka ar nolēmuma izpildi saistītos jautājumus cik drīz vien iespējams izlemj tiesnesis rakstveida procesā. Vienlaikus KPL 641., 642., 643.panta otrajā daļā, 645. panta pirmajā daļā, 653.panta otrajā un trešajā daļā noteikts, ka jautājumi, kas saistīti ar nolēmuma izpildi tiek izskatīti tiesas sēdē. Ņemot vērā, ka starp minētajiem pantiem un KPL 651. pantu veidojas tiesību normu kolīzija, ir nepieciešams salāgot tiesisko regulējumu, precizējot, ka turpmāk visi ar nolēmumu izpildi saistītie jautājumi primāri ir izskatāmi rakstveida procesā. Vienlaikus norādāms, ka KPL 651. panta 1.¹ daļa paredz prokuroram, notiesātajam un tās iestādes pārstāvim, kura atbild par nolēmuma izpildi, iesniegt iebildumus pret jautājuma izlemšanu rakstveida procesā, līdz ar to, gadījumā, ja tiek saņemti iebildumi, tiesnesim ir pienākums tos izvērtēt un nepieciešamības gadījumā noteikt jautājuma izskatīšanu mutvārdu procesā. Kā arī atbilstoši KPL 319. panta 3.¹ daļai, ja šis likums paredz lēmuma pieņemšanu rakstveida procesā, tiesnesis pēc savas iniciatīvas var noteikt mutvārdu procesu. Līdz ar to, joprojām ar nolēmumu izpildi saistītos jautājumus varēs izskatīt mutvārdu procesā tiesas sēdē, ja tas būs nepieciešams, bet prioritāri KPL 61. nodaļā noteiktie jautājumi tiks izskatīti rakstveida procesā. Grozījums vērsts uz to, lai efektīvizētu tiesu darbu un mazinātu tiesu noslodzi, ņemot vērā, ka jautājumu izskatīšana rakstveida procesā būtiski atvieglo tiesu darbu, kā arī ļauj lietderīgāk izmantot cilvēkresursus.

Ievērojot minēto grozījumi KPL 641., 643., 645. pantā paredz izslēgt atsauci uz tiesas sēdi, savukārt grozījumi KPL 642. un 653. pantā paredz precizēt normas, nosakot, izskatīšanas kārtību gadījumos, kad tiesnesis ir noteicis mutvārdu procesu, prioritāri paredzot izskatīšanu rakstveida procesā.

Par Pārejas noteikumiem (73., 74. un 75. punkts)

Pārejas noteikumi nosaka, ka tās lietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas kvalificēti pēc KL 73.¹ panta otrās daļas, 79.² panta otrās daļas, 195. panta, 198.panta otrās, trešās vai ceturtais daļas, 199.panta otrās daļas, 320. panta trešās vai ceturtais daļas, 321.panta otrās, trešās vai ceturtais daļas, 322.panta otrās daļas, 323.panta otrās vai trešās daļas, 326.¹ panta otrās daļas, 326.² panta otrās daļas vai 326.³ panta otrās daļas un kuras nodotas atbilstoši noteiktajai piekritībai izskatīšanai attiecīgajā tiesā līdz 2020.gada 31.decembrim, izskatāmas tajā pašā tiesā, kurā tās iesniegtas. Minētais regulējums attiecas gan uz lietām, kas ir pirmajā, gan apelācijas instancē. Savukārt, ja

minētajās lietās pēc 2021. gada 1. janvāra apelācijas instance būs lēmusi atcelt nolēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un nosūtīt krimināllietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, lieta būs nosūtāma ELT kā pirmās instances tiesai. Savukārt, ja kasācijas instance pēc 2021. gada 1. janvāra būs lēmusi atcelt nolēmumu pilnībā vai tā daļā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, tā būs nosūtāma jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai kā apelācijas instances tiesai.

Vēršam uzmanību, ka 2020. gada 24. novembrī Ministru kabinetā ir izskatīts un atbalstīts likumprojekts "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"" (Nr. TA-2257), kas paredz pārcelt ELT darbības sākšanu no 2021. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 31. martam, attiecīgi papildinot likuma "Par tiesu varu" Pārejas noteikumus ar 105.punktu, kas paredz, ka krimināllietām par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti KL 73.¹panta otrajā daļā, 79.²panta otrajā daļā, 195. pantā, 198. panta otrajā, trešajā vai ceturtajā daļā, 199. panta otrajā daļā, 320. panta trešajā vai ceturtajā daļā, 321. panta otrajā, trešajā vai ceturtajā daļā, 322. panta otrajā daļā, 323. panta otrajā vai trešajā daļā, 326.¹panta otrajā daļā, 326.²panta otrajā daļā vai 326.³panta otrajā daļā, piekritība līdz 2021. gada 30. martam tiek noteikta atbilstoši tiem piekritības noteikumiem, kas ir spēkā 2020. gada 31. decembrī.²

3. Projekta izstrādē iesaistītās institūcijas

Grozījumu izstrādē piedalījās Tieslietu ministrijas pastāvīgā KPL darba grupa, kas darbojas kopš 2005. gada (ar tieslietu ministra 2020. gada 9. marta rīkojumu Nr. 1-1/69 darba grupas sastāvs atjaunots).

KPL 121. panta grozījuma izstrādē piedalījās Ģenerālprokuratūras, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja, Valsts policijas un Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas pārstāvji. Grozījums padziļināti tika izvērtēts Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas sēdē, kas notika 2020. gada 6.jūnijā un 2. septembrī, kā arī Saeimas Juridiskās komisijas sēdē, kas notika 2020. gada 11.novembrī, pieaicinot Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas un Finanšu nozares asociācijas pārstāvjus.

Grozījumi KPL 391. panta trešajā daļā iesniegti pēc Saeimas deputāta Andreja Judina iniciatīvas.

KPL 442.panta grozījumu izstrādē piedalījās Tiesu administrācijas pārstāvji.

² Likumprojekts "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"". Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40494665>